

Ananiáš a Safira

(Sk 4:32 - 5:11)

4,32 Všichni, kdo uvěřili, byli jedné mysli a jednoho srdce a nikdo neřikal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno společné. 33 Boží moc provázela svědectví apoštolů o vzkříšení Pána Ježíše a na všech spočívala veliká milost. 34 Nikdo mezi nimi netrpěl nouzi, neboť ti, kteří měli pole nebo domy, prodávali je, a peníze, které utržili, 35 skládali apoštolům k nohám. Z toho se rozdávalo každému, jak potřeboval. 36 Také Josef, kterého apoštolové nazvali Barnabáš - to znamená 'syn útěchy' - levita původem z Kypru, 37 měl pole, prodal je, peníze přinesl a položil před apoštoly. 5:1 Také nějaký muž, jménem Ananiáš, a jeho manželka Safira prodali svůj pozemek. 2 Ananiáš si však s vědomím své ženy dal nějaké peníze stranou, zbytek přinesl a položil apoštolům k nohám. 3 Ale Petr mu řekl: "Ananiáši, proč satan ovládl tvé srdce, že jsi lhal Duchu svatému a dal stranou část peněz za to pole? 4 Bylo tvé a mohl sis je přece ponechat; a když jsi je prodal, mohl jsi s penězi naložit podle svého. Jak ses mohl odhodlat k tomuto činu? Nelhal jsi lidem, ale Bohu!" 5 Když to Ananiáš uslyšel, skácel se a byl mrtev; a na všechny, kteří to slyšeli, padla velká bázeň. 6 Mladší z bratří ho přikryli, vynesli a pohřbili. 7 Asi po třech hodinách vstoupila jeho žena, netušíc, co se stalo. 8 Petr se na ni obrátil: "Pověz mi, prodali jste to pole opravdu jen za tolik peněz?" Ona řekla: "Ano, jen za tolik." 9 Petr jí řekl: "Proč jste se smluvili a tak pokoušeli Ducha Páně? Hle, za dveřmi je slyšet kroky těch, kteří pochovali tvého muže; ti odnesou i tebe." 10 A hned se skácela u jeho nohou a zemřela. Když ti mládenci vstoupili dovnitř, našli ji mrtvou. Vynesli ji a pohřbili k jejímu muži. 11 A velká bázeň padla na celou církev i na všechny, kteří o tom slyšeli. (Sk 4:32 - 5:11)

Jsou perikopy a pasáže Písma svatého, kde člověk neví, co si má vybrat: Zdali je horší předpokládat, že je ten text pravý, nebo nějakým způsobem tradicí pokroucený, ne-li přímo nepravý. Tento pocit míváme zhusta u některých bojovných a krvelačných pasáží Starého zákona, včetně Žalmů, nejčastěji ovšem v knihách Jozue a Soudců. To ještě křesťanský čtenář nějak přežije – vždyť Starý zákon byl Kristem a křesťanskou teologií jaksí „uzávorkován“ - inovován. Předložený text ukazuje, že je tomu tak ale i v rámci zákona Nového. Když pomíneme pasáže 2.Petrova listu a drobné zmínky v Apokalypse, kde se (už!) hovoří o Antikristu, je to asi vůbec nejhorší pasáž Nového zákona.

Zjednodušeně řečeno, odpovídá-li to, co zde Lukáš popsal, skutečnosti, znamená to, že v prvotní obci učedníků vládl naprosto zvrhlý totalitární komunismus, navíc represivně udržovaný. Druhá alternativa znamená, že je ohrožena věrohodnost nejen knihy Skutků a jejího autora, ale též Lukášova evangelia, a v druhém plánu jaksí i celého Nového zákona, neboť i ten byl jako určitý celek vydáván a redigován, a pokud se dopustil falšování skutečnosti jeden z jeho autorů, klidně se jich mohl dopustit i jiný.

Pokusme se tedy nyní blíže rozebrat obě alternativy, zdali se nám přeci jen neobjeví nějaké východisko. Tak tedy:

Alternativa A: Předložený text ze Sk 4,32-5,11 **ODPOVÍDÁ SKUTEČNOSTI**; věci v něm popisované se skutečně odehrály a odehrály se víceméně tak, jak je svatopisec popisuje, tedy prvotní Jeruzalémská obec učedníků měla skutečně společný majetek, a to dokonale, tedy její členové neměli žádný majetek vlastní, především jim nebylo dovoleno vlastnit peníze; přestoupení tohoto pravidla

mělo – minimálně v Lukášem zdokumentovaném případě – za následek odsouzení představeným komunitou (Petrem) a následný „boží soud“ se smrtelnými následky pro provinilé.

Na tomto popisu ale leccos nehraje. Tak za prvé, autor Jakubova listu, za něhož tradice považuje pozdějšího představeného Jeruzalémské obce Jakuba tzv. mladšího („bratra Páně“), a jenž byl nepochybně napsán pro židokřesťany, tedy nejspíše na území Palestiny, reflektuje existenci sociálních rozdílů uvnitř obce a napomíná její členy, že i přes ně mají udržovat vzájemnou rovnost. Není jisto, kdy byl list napsán, ale možná ve stejné době, nebo dokonce ještě dříve než lukášovský korpus, jenž vznikl pravděpodobně v letech 70-80. Námitka může být oslabena protinámitkou, že i když sepsání obou pramenů proběhlo v přibližně stejné době, přesto vypovídají o rozdílných údobích: Skutky o době po roce 34-40, zatímco Jakubův list o době (tehdy) současné. V takovém případě je se však třeba zeptat, odkud Lukáš čerpal tak důvěrnou obeznamenost s událostmi, které proběhly tak dávno a u nichž patrně sám nebyl, neboť byl učedníkem a druhem Pavlovým, a připojil se k němu pochopitelně až po jeho (Pavlově) obrácení, jež proběhlo nejspíše někdy v druhé polovině 40.let. Celkově se tedy existence „prvotního komunismu“ v Jeruzalémské obci jeví méně pravděpodobnou z obou hypotéz.

Jestliže jsme důvodně zpochybnili základní předpoklad vyprávěného příběhu, totiž existenci onoho prvotního komunismu, jeví se už skoro zbytečně vyvracet jeho další složky, přesto se však do toho pustíme. Ve vyprávění vystupují postupně čtyři postavy. Zatímco existenci Ananiáše a Safiry nemůžeme potvrdit ani vyvrátit, další dvě postavy jsou nám z raných křesťanských pramenů důvěrně známy. Josef Barnabas byl horlivým prvokřesťanským misionářem, jenž do tohoto životního díla a stylu „zasvětil“ a zaučil Pavla z Tarsu a nepochybně se znal i s Lukášem. Je též uváděn jako autor pseudoepigrafního Barnabášova listu, což je poměrně starý a úctyhodný křesťanský pramen a mohl by se skutečným Barnabášem mít i něco společného. (Všechny „janovské“ spisy Nového zákona také určitě nepocházejí přímo z ruky Jana Apoštola, přesto mají zcela osobitý ráz, který prozrazuje jakousi „janovskou školu“; navíc Barnabášův list je zhruba ze stejné doby – z období mezi prvním a druhým židovským povstáním.) Historka o Ananiášovi a Safiře mohla tedy pocházet buď přímo do Barnabáše samotného nebo od dalších osob mu blízkých, nějaké té „barnabášovské školy“

Nejlépe ovšem ze všech těchto čtyřech postav známe Šimona Petra, prvního vůdce křesťanské komunity vůbec, učedníka Ježíšova, jenž sám mu vybral toto jméno (možná jako trochu směšnou, legrační přezdívku – Šimon Balvan...) Tato postava nám vystupuje v rámci novozákonního kánonu natolik ostře, že jsme dokonce schopni popsat její určité psychologické rysy. K těm nepochybně patří určitá pomalost, nerozhodnost, ba váhavost, na druhé straně však také bezmezná oddanost Pánu, láska k němu a k jeho odkazu. Skoro nikde ve Skutcích nevystupuje Petr jako iniciátor dění; je občas vyzván, aby jako nepochybná autorita vyjádřil své stanovisko, ale takřka nikdy to nečiní o své újmě. A také (kromě právě tohoto místa, a kromě dlouhé pasáže popisující události v Lyddě, vidění v Joppe a jeho návštěvu Caesareje) ho nikdy nevidíme o samotě, ale vždy s větším či menším kruhem učedníků, kde jakoby ztělesňuje jejich kolektivní autoritu. Lze si u této postavy představit tak autoritativní jednání, jímž by bez známky lítosti a bez pokusu vůbec provinilého vyslechnout, ho okamžitě odsoudil? Lze si představit, že by Petr, jenž byl přece samotným Pánem vybídnut, aby nikdy neužíval meče, vydal takto smrti dva lidi pro nepatrný prohřešek? Skutečně nelze, a to je myslím další hřebíček do rakve onoho příběhu.

Ne, rozbor nás nemilosrdně přivádí k závěru, že to, co se zde píše, není a nemohla být pravda

Tak tedy za B: Byl tedy Lukáš lhář? Nebo si pustě vymýšlel? Předchozí analýza nás přesvědčila, že určitě ne vše, co se v jeho spisech – pokládaných v rámci vyprávěcích knih Nového zákona víceméně za nejhodnověrnější – objevuje, je možno brát za bernou minci. Myslím však, že můžeme náš odsudek poněkud zmírnit.

Především mnozí vysvětlují dané místo, že vůbec nebylo myšleno doslova, ale nějak „duchovně“, jako příměr a podobenství. Allegorizací bylo stvořeno v dějinách křesťanského výkladu Písma nesčetně a není v lidských silách je všechny zmapovat. Navíc sám text jim nahrává, když v něm čteme, že Ananiáš „lhal Duchu svatému“. Dost často je tendence vykládat jeho čin tak, že nešlo o Petra a jeho autoritu, ale o „svatou věc“, a to že způsobilo tak těžký trest. Ale to takhle nejde. Za prvé, kdyby se Bůh, křesťanský Bůh, Otec Ježíše Krista a Bůh univerzální lásky, takto mstil za nedůvěru, byl by roven těm nejhorším mstivým božstvům libovolného pantheonu, a za druhé, jaká věc je „svatá“? Vcelku dobře jsem si schopen tuto situaci transponovat do padesátých let, kdy místní komunistický funkcionář řve na sedláka, že „zatajil půdu“, nebo „nesplnil dodávky“ a že půjde do dolů. I on přece mohl věřit ve „svatou věc komunismu“.

Allegorizací je možno samozřejmě stvořit nekonečně více – nemusí jít jen o Ducha; symbolicky se mohou vykládat jména zúčastněných, nebo třeba i to že dotyční padli Petrovi *k nohám* (a že jsou tedy důležité ty nohy – viděl jsem takové výklady).

Vcelku vzato si myslím, že Lukášovi méně přitíží, pokud si budeme myslet, že si to vsutku vymyslel, nežli abychom ho omlouvali tím, že chtěl stvořit alegorický text. Lukáš ale jistě nechtěl svým čtenářům lhát. Chtěl sepsat pravdivý příběh, „pravdivou historii“ Ježíše z Nazareta, jeho života i jeho díla, které pokračuje dále. Nemohl se při tom opírat čistě o vlastní zkušenosti – Ježíše koneckonců vůbec neznal – ale o zprávy o něm a o dalších událostech, které měl z – pro něj – důvěryhodných zdrojů. Mohli bychom věc uzavřít s tím, že se mu to možná sto procentně nepodařilo, a že se mezi jeho zdroje vloudily i některé méně důvěryhodné. Ale tak to být nemusí. Problém je v tom, že náš dnešní pojem pravdivosti a kritéria, podle nichž ji posuzujeme, je dost odlišný od „pravdivosti“, jak jí rozuměla pozdní antika. Napsat „pravdivé vyprávění“ zdaleka neznamenal sestavit je z ověřených a ověřitelných údajů, a vyhnout se jakýmkoli nedoložitelným zprávám, jako ve vědecké době, ale zcela naopak, napsat příběh, jenž čtenáře neb posluchače oslovuje a zaujme svou apelativností, tím, za čím si stojí, a to může být podpořeno i zprávami o podivuhodných, ba neověřitelných věcech, dost podobně jak tomu je, nebo donedávna bylo v lidových vyprávěních – tedy pohádkách (které zdaleka nebyly prvotně určeny dětem) a jak je tomu kontinuálně v legendistické tvorbě raného i vrcholného středověku. Příběh, který by obsahoval jen „suchá fakta“, v němž by nebylo nic zázračného a zvláštního, by naopak budil podezření z toho, že se mu jaksi nedostává božské sankce, že je to jen jaksi vymyšlené a sestavené podle toho, jak tak lidé žijí. Lukáš se tedy nemusel cítit nijak zaskočen tím, že materiál, který zpracovával, obsahuje fantastické prvky. Koneckonců od něho samotného víme, jak líčení událostí má správně na posluchače zaúčinkovat: "Což nám srdce nehořelo, když s námi na cestě mluvil a otvíral nám Písma?" (Lk 24,32) – taková je reakce emauzských učedníků, na skutečně „pravdivé“ podání velikonočních událostí.

Když tedy shrneme celé toto přemýšlení, musíme říci, že neplatí ani A, ani B: Příběh o Ananiášovi a Safiře není zřejmě podle všeho autentický, a tedy „pravdivý“; neplatí však ani, že by byl vylhaný, že by dotčený svatopisec, tedy Lukáš byl lhářem, a že by byla nějakým podstatným způsobem ohrožena důvěryhodnost jeho odkazu, potažmo celého Nového Zákona. Jediné, nad čím se asi nemůžeme nepozastavit, je, o kolik byla v minulých dobách – a to ani nemusíme chodit tak daleko – nižší cena lidského života, respektive, jak drastickou *historku* byli lidé minulých dob ochotni přijmout bez pozastavení. Ale ani to se koneckonců nevymyká příliš naší *jazykové* zkušenosti. - Což neříkáme běžně: „Já toho chlapa *zabiju!*“ A myslíme to skutečně tak?